

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТИЛЬ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

У статті розглядається художній текстиль як вид декоративно-ужиткового мистецтва на теренах української діаспори. Звертається увага на творчість майстрів в галузі ткацтва, гобелену, вишивки та розпису тканин. В контексті досліджуваної теми згадано визначні мистецькі постаті ХХ-ХХІ ст., що прославили Україну, їхні творчі доробки. Зроблено короткий історичний огляд розвитку текстильного мистецтва, сучасний стан та форми розвитку. Розглянуто роль і місце художнього текстилю в популяризації українського мистецтва у світі.

Ключові слова: українська діаспора, художній текстиль, форми розвитку, сучасний стан, майстри.

Постановка проблеми. На рубежі третього тисячоліття посилюється роль художніх виробів як репрезентентів етнічної приналежності. Ще в 1876 році, вчені Леже і Рамбо виголосили з цього приводу низку схвальних відгуків, відкриваючи для Європи українське народне мистецтво. Для Заходу твори нашого мистецтва стали тоді небаченою красою, яку не один чужинець захотів пізнати і зрозуміти [18].

Брак дослідників з питань художнього текстилю був очевидним. Мистецтвознавці цікавилися переважно архітектурою, малярством, скульптурою чи музикою, облишивши народне мистецтво етнографам, ті ж, у свою чергу, досліджували переважно матеріальну культуру та фольклор.

Аналіз досліджень. У мистецтвознавчій та науково-методичній літературі О. Бабенко [1], представлено український гобелен як важливий компонент формування художньо-естетичного середовища, його трансформацію і розвиток. Дослідник І. Гургула [2] описує творчу діяльність майстрів текстильного мистецтва на теренах діаспори. Звертається до теми українських митців за кордоном і Г. Стельмашук [18, 19, 20], В. Євтух [3], Ф. Заставний [3].

Матеріалами для статті слугували й історичні дослідження М. Рогожі [13] стосовно виникнення й розвитку культурно-мистецьких осередків та й про самих митців, що мають прямі чи непрямі стосунки до української діаспори.

Мета статті: дослідити художній текстиль на теренах української діаспори як самобутнє мистецьке явище, узагальнити інформацію про діючі культурно-мистецькі осередки та майстрів художнього текстилю.

Виклад основного матеріалу. Нині важко сказати, хто й коли вперше став уживати термін «українська діаспора» для означення всіх людей українського походження за межами України. Остаточно ж він утвердився на початку 1980-х рр., коли в дев'ятому томі Енциклопедії українознавства з'явилася стаття під назвою «Українська діаспора». [14, с. 32].

В результаті тривалої еміграції з кінця XIX ст. у світі утворилися великі українські етнічні групи, єдині за інтересами та етнокультурним самовизначенням спільноти, що є невід'ємною частиною української нації. Українські поселенці на новій землі не тільки не замкнулись у собі, а, навпаки, внесли свою частку в розвиток культури й мистецтва народу, серед якого вони жили. Непрості умови розвитку українського мистецтва на інших континентах привели мистецтвознавців і письменників усієї діаспори до об'єднання творчих сил. Певних організованих форм набуло мистецьке життя і в США. В травні 1952 року в Нью-Йорку було створено Об'єднання митців українців в Америці, з відділом у Філадельфії, де у вересні 1952 року було відкрито Українську мистецьку студію. Тут же, з 1963 року, починає виходити друковане видання Об'єднання митців українців в Америці – журнал «Нотатки з мистецтва» , до якого тяжіють українські митці з усього світу. Збереженню й популяризації українського мистецтва в діаспорі слугує Український музей в Клівленді, Український національний музей в Чикаго та музей-архів в Денвері. Претендує на загальноукраїнський музей діаспори, що обіймає всі галузі мистецтва, знаменитий музей Союзу українок в Нью-Йорку.

Селом української культурної спадщини називають заповідник – так званий музей просто неба – створений в 50 кілометрах від Едмонтону в 1971 році. З 1975 року заповідник перейшов також під опіку уряду провінції Альберта. Тут створено музей народного мистецтва з відмінними писанками, вишиванками, керамікою, давнім одягом. В дослідницькому та реставраційному центрах заповідника працюють знавці народного одягу, речей домашнього вжитку, тощо.

На території музею відбуваються різні святкування з доповідями та концертами, щороку влаштовується «Український день» [13, с.135]. Важливі завдання виконує і організований в 1971 році в Чикаго Український Інститут модерного мистецтва [13,с.134].

Провідне місце в експозиціях музеїв на теренах української діаспори займає художній текстиль. Художній текстиль в Україні своїм корінням сягає в глибоку давнину. Протягом століть народні майстри вкладали багато праці, хисту і художнього смаку в розвиток традиційного народного ткацтва, вишивки, художнього розпису тканин. Це й обробка сировини, і вироблення технічних прийомів на ткацькому верстаті, і вдосконалення вишивальних технік, а також створення різних за орнаментикою і колоритом типів тканин та декоруванням вручну. Український художній текстиль на зламі тисячоліть зазнав чималих змін. Сучасну його форму, прояви та модифікації називають «новим гобеленом», «мистецтвом тканини», «мистецтвом волокна», «активною пластикою», тощо.

Значний внесок у розвиток художнього текстилю на теренах української діаспори належить талановитій учениці школи всесвітньо відомого Олексі Новаківського **Марії Кромпець-Марачевській** (1897–1960 рр.). Активна учасниця культурного життя українців у Філадельфії, член Союзу українок Америки, учасниця мистецьких виставок від 1926 року. Обстоювала національний стиль у сучасному побуті, на основі взірців народного мистецтва проектувала модерні українські строї, взуття та речі домашнього вжитку (серветки, килими), популяризуючи їх у жіночому журналі «Нова хата» [2, с. 36].

Її учениця, **Іванна Нижник-Винників** (1912–1993 рр.) – майстриня декоративно-прикладного мистецтва у галузі кераміки, художнього килимарства (нашивна аплікативна техніка), гобелену, поєднувала традиції українського мистецтва із модерними здобутками Заходу. Її твори з великим успіхом експонувались на численних виставках і галереях у Парижі та донині зберігаються у приватних колекціях України, Німеччини, Швейцарії, Бельгії, Голландії, Канади [2, с. 46]. Художниця декоративно-прикладного мистецтва, педагог, критик **Емілія Охримович-Голубовська** (1903–1994 рр.) створювала модні проекти одягу та вишитих виробів в українському національному стилі для жіночого журналу «Нова хата», [2, с. 48].

Геніальна вишивальниця з Буковини **Ксенія Колотило** створила у Відні осередок української народної культури. Її домівка перетворюється на музей гуцульського мистецтва. Художні твори українки мають великий успіх на виставках у Австрії, Голландії, Німеччині, Швейцарії та Бельгії. Починаючи з 1984 р. роботи майстрині тричі експонувалися в Києві та Чернівцях, а влітку 1991 р. – у Львові. Вона опанувала своєрідний і складний вид вишивання – «малювання голкою», яке виконувала без будь-якого підкладу, «за оком» створила понад **1000** візерунків, вишила безліч серветок, подушок, скатертин. Проте після смерті авторки у Відні у **2007** р. колекція її творів була втрачена.

Ніна Сасенко. Уродженка м. Борзна Чернігівської обл.. Член Європейської текстильної асоціації (1995), куратор арт-проектів Палацу мистецтв «Український дім», Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. Для її творів характерні чітка композиція, ритмізована орнаментика, розмаїття кольорових гам. Учасниця українських та міжнародних мистецьких виставок (Австралія, Канада, США, Франція, Німеччина, Бельгія, Греція, Китай, Польща. Наприкінці 1990-х років набули розвитку нові різновиди використання соломи як матеріалу у творчості художників і майстрів народ декоративного мистецтва: вишивання, аплікація та плетення соломою у поєднанні з гобеленом. [10]. У цій галузі працює й сучасна мисткиня з Коломийщини **Мирослава Бойків**. Випускниця кафедри декоративно-прикладного мистецтва, (нині кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну) Навчально-наукового

Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Виставка її гобеленів та ікон з соломи в Мистецькій галереї в Торонто вразила відвідувачів не тільки красою та унікальністю, але й незвичайною енергетикою, які випромінюють її роботи. Попри це, Мирослава проводить майстер-класи з художнього ткацтва, писанкарства, мистецтва зав'язування хустки, читає лекції в рамках проведення Дня української спадщини в Онтаріо й Альберті, (який традиційно відзначають 7 вересня) на тему: « Українське народне вбрання: історія, значення, традиції » .

Валентина Роєнко-Сімпсон, родом з Волині. З дитинства любила яскраві кольори. Коли переїхала до Америки, упродовж двох років відкривала для себе мистецтво модернізму, ходила у музеї, почала працювати в стилі печворк (коли із різноколірних клаптиків тканини за принципом мозаїки зшивають цільний виріб з певним малюнком), згодом перемогла у престижному конкурсі. У 2002 році Роєнко-Сімпсон відкрила в Каліфорнії свою студію. Виставки Валентини відбуваються в США, Німеччині, Канаді. Її твори представлені на виставках українських художників у Будапешті, живопису по шовку – в США, на міжнародному симпозіумі в Киргизії, на Міжнародній текстильній виставці в Загребі, на виставці «Дизайн України» у Нюрнберзі.

Іськів Лариса народилася 1952 році у м. Львові. Закінчила Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, відділення моделювання одягу (1976). Творчо працює в галузі художнього текстилю, дизайну костюмів. Творчість Лариси Іськів ґрунтується на осмисленні й сучасному трактуванні образотворення різних видів українського народного мистецтва. Для її гобеленів та сценічних костюмів характерні гармонійність, злагодженість кольорів, символіка образної мови, чітка графіка зображень, лаконічність композицій. З 1976 р. брала активну участь в обласних, всеукраїнських і зарубіжних художніх виставках. Мала персональні виставки у Львові (2000), Римі (2007). Виїхала до Канади, а потім у 2001 р. - до Італії. Наразі працює в Римі, є співзасновником «Українського фольклорного театру в Римі «Берегиня» (2004) і автором сценічного вбрання до вистав. Зареєструвала у Римі «Об'єднання українських художників у Римі».

Баб'як Лілія. Народилася у м. Золочеві на Львівщині. Навчалася в училищі прикладного і декоративного мистецтва ім. І. Труїла (тепер коледж декоративного мистецтва ім. І. Труша). Направлення на роботу отримала на Глинянську фабрику художнього килимарства, де мисткиня намагалася відновити давні традиції глинянського килимарства. Але відновлені зразки, виконані «буржуазними націоналістами» нелегко було затвердити на художній раді у Києві і запровадити у виробництво. Вже понад п'ятнадцять років художниця живе у Римі, працює в галузі образотворчого мистецтва та художнього текстилю. Її живописні полотна, краєвиди різних куточків Риму неодноразово експонувалися на різних мистецьких виставках в Італії.

Наталя Валенюк, львів'янка, випускниця коледжу ім. І.Труша. Проживає у Торонто, творчо працює в галузі ткацтва, батику й квіткового дизайну, спираючись на пам'ятки українського народного мистецтва (ткацтва, вишивки та писанкарства).

Петро Кравченко, графік, дизайнер. (м. Сідней, Австралія). Член Спільноти українських мистців Австралії, співорганізатор Фундації українських студій Австралії (1975). 20 р. працював дизайнером спецефектів при костюмерному відділі. Учасник художніх виставок від 1960-х рр. Персон. – у Сідней (1992), Києві (1992, 1997). Власним коштом видав альбом «Ноша України крізь віки» (К., 1999)., серію акварелей, над якими працював кілька років, вивчаючи за доступними йому матеріалами традиційне вбрання різних верств населення, чим зробив цінний вклад у розвиток моделювання одягу [20].

Христина Куриця-Ціммерман народилася у Настасові на Тернопільщині. Майстер тематичних килимів-гобеленів та малярства. Проживає в Австрії. Сьогодні пані Христина є однією з найяскравіших представників сучасного мистецтва. Створюючи унікальні картини, художниці вдається черпати натхнення з народного мистецтва і надавати новий імпульс модерним традиціям. Протягом десяти років, починаючи з 1995, пані Христина займалася благодійністю за сприяння української діаспори у Відні, Австрійського

Червоного Хреста та української церкви в Австрії. До Тернопільської обласної лікарні було поставлено новітнє австрійське обладнання, палати – забезпечені меблями та лікарняною білизною.

Американка українського походження **Віра Наконечна** народилася в Німеччині, в м. Ганновер. З 80-х років минулого століття займається реконструкцією українського народного вбрання, зокрема традиційних головних уборів, у діаспорі. Щороку їздить в Україну переймати досвід у бабусь по селах та працює з колекціями в музеях. Зараз мисткиня мешкає в місті Філадельфія, що на східному побережжі США у штаті Пенсильванія. Віра Наконечна вишиває, створює гуцульські кептарі, реконструює сердаки та викладає в студійному осередку української культури при Менор Коледжі (Пансильванія, США). Досвід перейняла у Євдокії Сороханюк, теж українки, родом з Верховини, а зараз живе в Нью-Джерсі, проводить лекції. У 2002 році видала книгу «Гуцульщина в низинці».

Любов Волинець проводить курси української традиційної вишивки: когось навчає основ вишивання, іншим допомагає вдосконалити вже існуючі навички. Вона – бібліотекар, славіст, куратор колекції народної творчості. Її зусиллями у США були засновані два українські музеї – один у штаті Коннектикут, другий – в Нью-Йоркській частині Мангеттена. Вишивка для неї не просто вид декоративного мистецтва, це давній символ української ідентичності. Курси відбуваються в приміщенні Українського музею, де представлені писанки, сорочки, вишиті різними кольорами та стилями, елементи традиційного українського одягу та чорно-білі фотографії. Низь, хрестик, бігунець, гладь – не виходять з моди, продовжують жити та розповідати українську історію в серці Нью-Йоркського Мангеттена.

Висновки. Саме емігранти в осередках української діаспори з метою самоідентифікації займаються відродженням та популяризацією видів народного мистецтва, в тому числі й текстильного.

Твори художнього текстилю у виконанні українських художників здавна користується попитом далеко за межами України. Невипадково Блакитну залу штаб-квартири Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку вже понад сорок років прикрашає величний килим видатної української майстрині Надії Бабенко, який дивує, вражає, захоплює інші мистецькі світи вишуканістю, довершеністю орнаментальних форм і кольоросполучень, високохудожнім технічним виконанням. Гобеленову залу Українського центру культури та бізнесу в Афінах прикрашають дванадцять великих творів, які гармонійно вписалися у внутрішній ансамбль інтер'єру, водночас кожен гобелен – індивідуально завершена композиція [1, с.28 – 29].

Мистецька своєрідність текстильних виробів виокремлює їх у неповторне високохудожнє явище. Збереження надбань у галузі традиційного ткацтва та вишивки є сьогодні актуальною проблемою. Вона полягає не стільки у вивченні й консервації мистецьких творів у музеях та приватних колекціях, і не в формальному застосуванні елементів мотивів чи композицій при створенні сучасних виробів – скільки в глибокому осмисленні, популяризації і творчій інтерпретації в мистецтві нинішнього та майбутніх поколінь України і світу.

Література

1. Бабенко О. Зала в Афінах. *Народне мистецтво*. 2007. №1.
2. Ганжа П. Таємниці українського рукомесла. К.: Мистецтво, 1996. – С. 64–110.
3. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України. Київ: Мистецтво, 1966. 77 с.
4. Євтух В. Б., Ковальчук О.О. Українці в Канаді. К.,1993. 144 с.
5. Заставний Ф. Українська зарубіжна діаспора. *Дзвін*. 1991. №8. С.83–88.

6. Запаско Я. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник. Т.1. Львів: Афіша. 2000. 304 с.
7. Запаско Я. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник. Т.2. Львів: Афіша. 2000. 304 с.
8. Захарчук-Чугай Р. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. К.: Наукова думка. 1988. – 190 с.
9. Знаки долі. *Образотворче мистецтво*. 2016. №1. С.8–9.
10. Кара-Васильєва Т. В. Декоративне мистецтво України ХХ століття: У пошуках «Великого стилю». К.: Либідь, 2005. 280 с.
11. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка. К.: ІВЦ УНЦ, 2000. 96 с.
12. Кравич Д. П., Овсійчук В.А., Черепанова С. О. Українське мистецтво. Л.: Світ, 2003.
13. Нариси з історії українського декоративного прикладного мистецтва. Львів, Львівський університет, 1969. 190 с.
14. Рогожа М. М. Історія української діаспори: навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 150 с.
15. Село спадщини української культури: (Альберта). *Всесвіт*. 1991. № 11. С. 4.
16. Соломченко М. Народні таланти Прикарпаття. К.: Мистецтво, 1969. С. 36–39.
17. Сусак К. Художня вишивка села Вербовець Косівського району. *Мистецтвознавство*, 02. Львів, Інститут народознавства НАН України, 2004. С. 154–163.
18. Сусак К., Стефюк Н. Українське народне вишивання: навчальний посібник. К.: Науковий світ, 2006. 281 с.

19. Стельмахук Г. Г. Українські художники в Римі. *Мистецтвознавство України: Збірник наукових праць (Спецвипуск)*, упорядник Г. Стельмахук . Львів, 2011. С. 69–85.
20. Стельмахук Г. Г. Українські художники в Римі. *Мистецтвознавство України. Збірник наукових праць (Спецвипуск)*, упорядник Г. Стельмахук . Львів, 2011. С. 154-163.
21. Стельмахук Г. Г. Петро Кравченко. Ноша України крізь віки. Передмова до альбому М. С. Білан. К., 1999. 96 с.

Melaniia Senyk (Ukraine)

ART TEXTILES ON THE TERRITORY OF THE UKRAINIAN DIASPORA

The article considers artistic textiles as a kind of decorative-applied art in the territory of the Ukrainian diaspora. Attention is paid to the creativity of the masters in the field of weaving, tapestry, embroidery and painting of fabrics. In the context of the topic under study, prominent artistic figures of the XX-XXI centuries and their creative achievements are mentioned. The role and place of artistic textiles in the promotion of Ukrainian art in the world is one of the main issues in this article.

Keywords: *Ukrainian diaspora, artistic textiles, forms of development, current state, masters.*